

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Курандо Олексія Сергійовича
«Доктрина Обама у зовнішній політиці США», подану на здобуття
наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю
23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального
розвитку (політичні науки)**

Дисертаційну роботу О. С. Курандо присвячено одній з важливих міжнародно-політичних проблем сьогодення – науковому осмисленню так званої «доктрини Обама», її об'єктивності й можливості її повторення у майбутньому. Відтак очевидно стає зміна ключових детермінант зовнішньої політики США, що потребує комплексних політологічних досліджень, нових концептуальних підходів до сутності зовнішньої політики США за часів Обама. Хоча О. С. Курандо цього прямо не пише, але він очевидно вважає, що саме об'єктивним завданням зовнішньої політики США доктрина Обама й не відповідає. Отже, виявлення помилок Обама є безпосередньо ключовим завданням цього дослідження. Дисертація побудована у гострокритичному ключі, що додає їй виразності й досить рідко зустрічається у кандидатських роботах. Теза, що роль США спочатку, по закінченні «холодної війни» помітно зросла, а потім впала через невідповідність політики США вимогам однополярного світоустрою й «усе більшій обмеженості не тільки можливостей США, але й їх бажання нести тягар глобальної відповідальності» (с. 14), очевидно теж відображає критичне ставлення автора до адміністрації Обама.

Звідси була поставлена мета дисертаційного дослідження, яка полягає у з'ясуванні впливу доктрини Обама на політику США за основними зовнішньополітичними напрямками. Відповідно найбільш цікавими зі завдань, які були сформульовані автором вважаємо наступні: визначити основні досягнення адміністрації Б. Обама, застосовуючи інтегральну систему об'єктивних критеріїв, розроблених американськими

науковцями для оцінки діяльності² президентів США; спираючись на найпоширеніші у США теорії міжнародних відносин та порівняння доктрини Обама з доктриною Буша, визначити основні помилки адміністрації Б. Обама (с. 15).

Зрозуміло, дисертант не є першим, хто досліджує проблеми сучасної зовнішньої політики США, але, попри великий інтерес до США у міжнародному науковому середовищі, О. С. Курандо все ж вдалося знайти свій зріз наукової проблеми, оскільки йдеться про вивчення «доктрини Обама» крізь призму аналізу «великої стратегії». Це дало можливість розглянути стратегію США під керівництвом Барака Обама у руслі американської політичної традиції поділяти стратегії на кілька основних моделей: «скорочення», «стримування», «відкату», «причетності», «замирення», «віддаленого балансування» та «невтручання» (с. 25).

Дослідження має системний характер, у ньому висвітлено концептуальні підходи Дж. Кеннана до політики «стримування», К. Дьюка до стратегії «відкату», «невтручання» та «причетності як торгування» (bargaining), Р. Хааса та М. О'Саллівана до «причетності як інтеграції» та Дж. Міршаймера до стратегії «замирення» противника. Можливо найбільше уваги Курандо приділив у своєму аналізові стратегії «віддаленого балансування»/«офшорного балансування» (offshore balancing). Й не тільки тому, що цій альтернативі надають перевагу декілька провідних реалістів зовнішньої політики в академічному світі, включно з К. Лейном, Дж. Міршаймером, Р. Пейпом та С. Уолтом. Парадоксальним чином, саме за використання цієї стратегії Курандо більше всього критикує адміністрацію Обама, підсумки її діяльності. Це дещо провокативне, але цікаве й оригінальне судження, що надихає нас на подальші дискусії.

Оскільки проведення «великої стратегії» передбачає створення та підтримку політичних інструментів різної вартості та витрат для суспільства в цілому, то в роботі Курандо неминуче виникло й

дослідження внутрішньополітичного³ компоненту. Увагою до нього робота завдячує своєю багатогранністю, виходом на рівень міждисциплінарної сучасної дисертації. Автор показав, що провідні політичні коаліції можуть мати сильний інтерес «за» чи «проти» окремої міжнародної стратегії. Президенти США є не тільки за нормами законодавства головнокомандувачами та главами держав, але, що зазвичай менше цікавить міжнародників, вони є партійними лідерами та політиками, які очолюють певні коаліції з особливими інтересами та зацікавленістю у більш широкому колі політичних питань, аніж зовнішня політика держави. Тому, можна погодитись з Курандо, вони прагнуть не лише діяти з власних переконань у міжнародних справах, але й досягати цілей внутрішньої політики, винагороджувати партійних лоялістів, перемагати на виборах та забезпечити довговічну історичну спадщину (с. 35). Останнє завдання більш за все турбувало Б. Обаму, що, на думку дисертанта, спотворювало його підходи до проблем зовнішньої політики.

Дисертант розумів складність досліджуваної проблеми і продемонстрував досить успішні спроби прояснити окремі її аспекти та зробити свій внесок в окреслення низки практичних питань, що постають перед американською державою в процесі глобалізації.

Особливу увагу викликає підрозділ 2.1. «Партійна політика та «велика стратегія»», де показано як американська двопартійна система впливає на «велику стратегію», і якими способами. По-перше, оскільки демократи й республіканці конкурують за виборну посаду, вони намагаються звернутися до виборців, щоб розділити опозицію і знайти вигідні питання, одночасно поєднуючи широкі власні коаліції. Це не менш вірно й для президентів та їхніх опонентів: дискусії по зовнішній політиці часто виявляються залученими в процес партійної конкуренції. По-друге, члени кожної політичної партії в цілому – серед широкої громадськості, Конгресу, груп інтересів і еліти – мають різні погляди стосовно зовнішньої політики (с. 74). Отже, на думку Курандо,

консерватори, включно «Чаювання»,⁴ були більш схильні до ліберальних форм інтернаціоналізму – більш високі рівні витрат на оборону, надійний контртероризм і, що важливо, військову підтримку союзників США за кордоном. Ліберали віддавали перевагу кооперативній формі інтернаціоналізму, включаючи підтримку проектів ООН, проектів у галузі гуманітарної політики й забезпечення багатосторонньої угоди з таких питань, як зміна клімату й контроль над озброєннями (с. 83-84).

У підрозділі 2.3. «Республіканські альтернативи доктрині Обама» Курандо провів ретельний та оригінальний аналіз з точки зору поділу Республіканської партії на три основні фракції або школи думки, кожна з яких за часів Обама мала приблизно рівну важливість: анти-інтервенціоністи, інтернаціоналісти й націоналісти. Усі три групи є консервативними, але вони не були згодні з наслідками американської «великої стратегії» при Обамі. Автор доходить висновку, що саме цей непримиримий розділ всередині партії привів до програшу республіканців та перемоги Обама на других виборах. Хоча О. С. Курандо відстоює думку, що республіканські альтернативи виглядали більш привабливими, аніж незбалансована зовнішня політика демократів. Й, таким чином, вважає автор, перемога республіканців у 2016 р. була «запланована» їх програшем у 2012 р. (с. 92).

У роботі сформульовано низку нових наукових положень щодо стратегії США за часів Обама. Зокрема, вперше проаналізовано концептуальні основи політики Барака Обама та відповідно створено авторську версію еволюції зовнішньої політики США з урахуванням відповідності «доктрини Обама» історично вкоріненим в США принципам «великої стратегії»; проведено аналіз пріоритетів зовнішньої політики США у 2008-2016 рр. відповідно до «доктрини Обама» й виявлено їх еволюцію протягом першої та другої адміністрації Б. Обама; визначено основні надбання й прорахунки адміністрації Обама та встановлено

взаємозв'язок між ними;⁵ проаналізовано вплив суб'єктивного фактору на зовнішню політику США через вивчення постаті президента Обами.

Дисертаційна робота характеризується високим ступенем обґрунтованості кожного наукового положення і висновків, достовірність яких ґрунтується на джерельній базі та документальних і медійних матеріалах, на основі яких в українську науку введено конкретний фактологічний масив, опрацьований автором, який шляхом порівняльного аналізу грамотно зіставляє думки, наукові погляди зарубіжних і вітчизняних вчених, детально аналізує характерні риси зовнішньої політики США.

Дисертацію виконано в межах наукової теми кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, в рамках теми «Трансформаційні процеси в сучасній світовій політиці та міжнародних відносинах: глобальний та регіональний вимір» (Державний реєстраційний номер 0113UO04891) (с. 14).

Результати напрацювань і особистої участі О. С. Курандо у цих дослідженнях досить повно викладені у 5 статтях в українських і зарубіжних наукових фахових виданнях та 5 тезах конференцій; також вони оприлюднювалися на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях.

Зібраний фактологічний матеріал, основні положення та науково-теоретичні узагальнення можуть бути використані для подальшого поглибленого аналізу окресленої теми і суміжної проблематики та вироблення пропозицій для діяльності дипломатичних установ, владних політичних інститутів щодо планування відносин України з США.

Водночас, відзначаючи значні позитивні досягнення роботи, необхідно вказати на її недоліки, висловити окремі побажання та зауваження.

По-перше: звертає на себе⁶ увагу характер застосованих у дисертації наукових методів. Не викликає особливих заперечень обрання дисертантом теоретичних засад «великої стратегії», на якій ґрунтується робота, але можна було ширше представити сучасні теоретичні праці не тільки американських, але й інших наукових шкіл та їх видатних теоретиків. Здається також доцільним в поданій роботі використання стратегічно-культурного дискурсу. Можна розглядати цілі, що зазвичай ставлять перед собою «стратегічні культуралісти» та «реалісти» як такі, що взаємно збагачують та доповнюють одні одних. «Реалісти» прагнуть «пояснити» (причина – наслідок) такі категорії як влада («сила», «міць»), національний інтерес, «центри сили», «зони впливу», «правила гри». «Культуралісти» прагнуть «зрозуміти» (контекст, інтерпретація). При цьому в центрі уваги обох шкіл безумовно залишається безпека. Тож, саме концепція стратегічної культури найкраще б доповнила традиційні підходи науковців.

По-друге: часом простежується певна описовість, притаманна першому розділу дисертації. Проте не видно власне систематизації досліджень зарубіжних і вітчизняних наукових шкіл щодо проблематики дисертації. Також у висновках до розділу не знайшли відображення авторські міркування щодо особливостей формування теоретичних засад власного дослідження (с. 71-72). Натомість вкотре зазначено, що в основі зовнішньополітичної стратегії Барака Обама знаходились наукові здобутки скоріше політичних ідеалістів, аніж реалістів, зокрема Дж. Ная - мол. й що за Наєм «м'яка сила» – це здатність отримувати необхідне за допомогою залучення, але не примусом або підкупом. На нашу думку, це є поширеним й банальним положенням, що було б доречне на початку дослідження «розумної сили», а не у висновках наприкінці розділу.

По-третє: автор слушно зазначив, що суспільна думка з питань зовнішньої політики постійно впливала на еволюцію зовнішньої політики демократичної адміністрації. Але в дисертації на жаль не знайшлося місця

для аналізу ще одного аспекту⁷ проблеми – маніпулювання суспільною думкою, яке у наш час, у час так званої «ери пост-правди» набуло масштабів пандемії. Негативні тенденції стали особливо відчутними як у внутрішній так й у зовнішній політиці держав у 2016 р. Однак, витоки нового феномену вивчалися ще політичними філософами ХХ ст., й вони зазначали, яку велику роль відіграють у цьому процесі наддержави – США та ЄС. У поданій дисертації вивчення впливу «пост-правди» на політику адміністрації Обами тим більш є доречним, що в США одним із найвидатніших, найпродуктивніших науковців у цій сфері є багато цитований дисертантом Джон Міршаймер. У 2013 р. він оприлюднив монографію «Чому лідери брешуть. Правда і брехня в міжнародній політиці». Міршаймер писав, що ця тема стала ще більш актуальною у світлі іракської війни. Він показав, що коли керівництво обманює власну громадськість про наслідки зовнішньої політики, це може істотно зашкодити демократичному режиму в країні. Він також виділив типи брехні і зважив ризики їх здійснення, проводячи інтуїтивний аналіз. Але це зауваження до роботи Курандо носить скоріше характер побажання, у якому напрямі мають далі просуватися наукові розвідки автора.

По-четверте, автор гостро-критично оцінює політику Обами щодо «країн-ізолю», у тому числі КНДР. Але у тексті роботи їй присвячено не так багато місця, порівняно, наприклад, із Китаєм. Можливо, якби О. С. Курандо включив наукові дискусії з корейського питання, його безкомпромісно критична позиція була б більш обґрунтованою. В іншому разі видається, що автор читав та посилався на тих науковців, що були пов'язані тільки з одною стороною – з наступником Обами Д. Трампом та його оточенням, що здається за основу своєї політики взяли руйнування всього, побудованого Обамою.

По-п'яте: стиль роботи не завжди залишається суто науковим, часом дисертант виражає емоції, а не судження, які базуються на фактології. У

тому числі він використовує такі⁸ фрази як «глибоко у душі», «на жаль», «на щастя» й т. п., що не відповідає завданню зберігати наукову об'єктивність та неупередженість.

Разом з тим, зазначені зауваження не знижують високий науково-теоретичний рівень дисертаційної роботи, яка справляє позитивне враження глибиною дослідження проблеми, логікою викладення, суттю та аргументацією.

Автореферат відповідає тексту дисертації і дає повне уявлення про основні результати дослідження.

Висновок: Дисертаційна робота О. С. Курандо «Доктрина Обама у зовнішній політиці США» виконана на високому науково-теоретичному рівні, що знайшло відображення в продуманих положеннях новизни і вивірених висновках, які складають науковий підсумок дисертаційної праці, відповідає всім вимогам п. 11 та п. 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, які висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку.

**Офіційний опонент,
кандидат політичних наук,
заступник директора
Дипломатичної академії України
імені Г. Удовенка при МЗС**

Габер Є. В.

Підпис

завірено

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]